

Posudek diplomové práce

Autor práce: Jan Ort

Název práce: Mobilita Romů v kontextu lokálních vztahů. Případová studie z okresu Svidník na východním Slovensku

Místo a datum zpracování: Praha, Katedra středoevropských studií FF UK, 2017

Cílem předkládané práce je prostudovat hranice a možnosti mobility Romů ve slovenské vesnici na východním Slovensku, a to z hlediska mobility v prostoru, i z hlediska vertikální mobility ve smyslu změny společenského statusu. Autor předpokládá u studované skupiny Romů nízké společenské postavení, resp. marginalizaci, která je charakterizována též prostorovou segregací, jež je za určitých podmínek prolamována.

Úvodní kapitoly věnuje autor konkretizaci výzkumné otázky, metodologii sběru dat a jejich interpretaci. Samozřejmě některé aspekty metodologie akcentuje, některé potlačuje. Jan Ort věnuje relativně hodně pozornosti tématu etnografie ve smyslu dlouhodobého terénního výzkumu, přibližuje čtenáři vlastní pozici v terénu, pečlivě osvětluje důvody a rozsah anonymizace míst a jmen v textu, věnuje pozornost i konstrukci vzorku zejména po stránce genderové. Poněkud více zamyšlení by bylo dobré věnovat samotnému pojmu marginalizace, který je ústředním tématem a který je zde postaven jako protipól mobility. Autor by měl jasněji diferencovat mezi ukazateli nevýhodného postavení, které lze relativně objektivně definovat (snad by to mohl být příjem na nukleární rodinu, příjem na osobu, nedostatky v určitém typu vybavení domácnosti, možnosti v přístupu k informacím, podíl na rozhodování v obci, účast na společenském životě v obci), ukazateli, které sám subjektivně vnímá jako znevýhodňující a ukazateli, které se objevují v promluvách jednotlivých aktérů. Je dobře, že hned v úvodu staví zejména na aktérském, subjektivním pocitu zvýhodnění či znevýhodnění, současně ho však sám subjektivně vyhodnocuje, aniž by bylo zřetelné, podle jakých kritérií.

K tématu marginalizace se ale stále vrací a problematiku zpřesňuje, zejména při vyhodnocování literatury k tématu. V této souvislosti mě překvapilo konstatování, že Skupnikův text „Světy za zrcadlem“ nelze řadit mezi klasické etnografické studie. Přestože vzhledem k tématu je tato věta v rozboru literatury nadbytečná, navozuje otázku, co je podle autora klasická etnografická studie.

Z metodologického hlediska vnímám za přínosné zohlednění diskurzu postkolonialismu a prací Frantze Fanona, které by ovšem měly být komentovány především na základě vlastní reflexe a nikoli zprostředkovaně. Též se domnívám, že by bylo užitečné přiřadit i novější literaturu, neboť vnímání rasové odlišnosti se přeci jen mění, přestože na slovenské vesnici pravděpodobně s jinou dynamikou než například v západoevropských nebo amerických městech. V tomto smyslu je pro Ortův výzkum užitečná práce zejména s texty Davida Scheffela a Tomáše Kobese, kteří do problematiky vnášejí prvek situačnosti a pragmatičnosti v sebeoznačování se nejrůznějšími skupinami. Jana Orta v textu trochu limituje, že se kromě Frantze Fanona fixuje na texty o Slovensku a nerozhledne se po dalších příkladech romistické a antropologické literatury.

Další část práce se věnuje historické retrospektivě, která je pečlivě zpracována. Kombinace synchronní a diachronní perspektivy je silnou stránkou Ortova textu. Práci v terénu a její prezentaci pak hodnotím též velmi pozitivně. Poctivá terénní práce a mozaika situací a promluv vede autora k tomu, že reflektuje mnohvrstevnost hranic, a to nejen těch, které si Romové a Neromové konceptualizují do společenského prostředí, ale i fyzických, které se promítají například do rozhraničování pozemků v obci.

Tím, že je práce zaměřena na hranice mezi Romy a Neromy ovšem čtenář poněkud ztrácí kontext jakém se hranice konstruuje vzhledem k dalším společenským hranicím: vztah obyvatel vesnice k obyvatelům z jiných vesnic nebo měst, vztah neromských rodin mezi sebou a naopak vzájemné vztahy romských rodin, konstruování hranic romskými a neromskými vesničany mezi mocnými a ovládanými, bohatými a chudými a podobně.

Otázce stěhování mimo vesnici a mezinárodní migrace je v práci věnován menší prostor. Autor vnímá společenský pohyb a stěhování v prostoru jako dvě stránky téhož jevu. Prostorová migrace je pro něj zajímavá zejména jako příznak sociální mobility a v této souvislosti jí také věnuje pozornost. Autor v práci sleduje stěhování v rámci vesnice i výjezdy a stěhování za výdělkem mimo vesnici, zejména do zahraničí, tj. do českých zemí a do západní Evropy. Hlubší uchopení tohoto tématu by ovšem vyžadovalo i obsáhlejší teoretickou reflexi, která by už ale přesahovala rozsah diplomové práce.

Práce je nadstandardní rozsahem i kvalitou zpracování a svědčí nejen o autorových schopnostech položit si výzkumnou otázku, vybrat odpovídající metodologický aparát a otázku na patřičné úrovni zodpovědět, ale též přinést nová data a poznatky vědecké obci jako celku. V tomto smyslu práce překonává standard magisterských prací a v redigované podobě by jistě zasloužila publikování.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení stupněm výborně.

V Praze 6. 9. 2017

Doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.
oponent